

PROBLEMELE INTERNE ALE BASARABIEI, DISCUTATE ÎN SFATUL ȚĂRII (1917–1918)

Anatol Petrencu*

Abstract: *The issue of nationalities was fundamental in the years of the First World War. After three years of fighting, the empires involved in the war broke up. In this context, the Council of the Country – the Parliament of the Moldovan Democratic Republic (Bessarabia) was formed in Bessarabia. A number of internal issues have been debated in plenary sessions. First, the legitimacy of the Provincial High Legislative Body. Even some MPs considered the institution, of which they were part, that it would have been a temporary one, a transition to an organ chosen by universal, equal, direct and secret vote. Both the political people of that time and today's scholars have demonstrated with deluxe detail the legitimacy of the Country Council. Another issue, always debated, was that of national identities and the rights of ethnic groups in Bessarabia. Finally, a third issue was to ensure the security of people and their property. In the situation when the young republic did not have enough forces to ensure public peace, the issue of inviting the Romanian military forces was raised, and later, and the Union of Bessarabia with Motherland, Romania.*

Keywords: Country Counsel, Romania, Russian Empire, Bolshevism, Union.

La scurgerea a circa o sută de ani de la activitatea Sfatului Țării – Parlamentul Republicii Democratice Moldovenești (Basarabiei) [în continuare: RDM (B)], în sfârșit, la Chișinău, au fost publicate Procesele verbale ale ședințelor acelui organ legislativ¹, bun prilej pentru examinarea problemelor discutate și rezolvate de deputații basarabeni. Dezbaterile parlamentare au fost publicate în presa timpului, în special – în ziarul „Sfatul Țării”, dar sub formă de reportaje, în unele cazuri, completând cu anumite detalii ședințele Parlamentului, în alte cazuri – omițând pasaje întregi din discursurile rostite în ședințele în plen sau din documentele aprobate. Astfel, Procesele verbale (în total 85), editate în original (în limba rusă, cu respectarea alfabetului din acea epocă), prezintă un set de documente deosebit de importante, privind activitatea Parlamentului RDM (B) în perioada 21 noiembrie 1917 – 27 noiembrie 1918. Împlinirea unui secol de la acele evenimente deosebite în Istoria Românilor este un imbold în plus pentru studierea timpurilor deloc ușoare și a marilor personalități, care au făcut față cerințelor vremii.

Scopul acestui studiu este examinarea și expunerea problemelor de ordin intern, puse în discuție în ședințele plenare ale Sfatului Țării.

* Prof. univ., dr.-hab.; Universitatea de Stat din Moldova; anatol_petrencu@yahoo.com

¹ *Sfatul Țării. Documente. Procesele-verbale ale ședințelor în plen* (infra: *Sfatul Țării. Documente...*), ediție îngrijită de Ion Țurcanu, Chișinău, Edit. Știința, 2016, 824 p.

Rusia țaristă s-a implicat plenar în Marele Război, cum a fost numit Primul Război Mondial. Rusia a fost un imperiu multinațional, în care s-a promovat ostentativ politica de rusificare a popoarelor ne-ruse. Nu întâmplător, Rusia țaristă a fost numită „pușcărie a popoarelor”. Ceva mai devreme, la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea, partidele politice din Europa (Internaționala a II-a socialistă) au abordat problema dreptului națiilor (popoarelor) la autodeterminare politică și formarea statelor independente. Ideea a fost dezbătută și de partidele politice din Rusia, inclusiv de cel mai important partid – Partidul socialiștilor revoluționari (eserilor, de la eS-eR), care considerau, că după căderea țarismului, Imperiul rus va fi transformat într-o federație asemănătoare Statelor Unite ale Americii, dar nu de state, ci de formațiuni statale naționale. În opinia eserilor, Rusia, ca centru al viitoarei federații, va menține patru funcții – cea a forțelor militare unice, sistemul financiar unic, dreptul de promovare a politicii externe și de asigurare a sistemului judiciar. În rest, celelalte părți componente ale Federației Ruse vor fi independente în luarea deciziilor. După căderea țarismului, eserii au venit la putere, au format Guvernul Provizoriu, condus de Alexandr Kerenski. Liderul Guvernului Provizoriu a trimis în Basarabia comisari care au pledat pentru promovarea politicii Executivului de la Petrograd, inclusiv în problemele naționale. Basarabeanul Ion Inculeț² a fost unul din ei.

În vara-toamna anului 1917, în Rusia democratică s-au desfășurat alegeri în Adunarea Constituantă – Parlament pan-rus, înputernicit să elaboreze Constituția viitoarei Federații Ruse. Forțele democratice din Rusia au sperat foarte mult în puterea decizională a Adunării Constituante, cereau convocarea ei. Revendicarea de a convoca Adunarea Constituantă a continuat și după lovitura de stat din Rusia, realizată de bolșevici. Frațiunea acestora în Adunarea Constituantă, însă, era prea puțin numeroasă. Iată de ce, la 5 ianuarie 1918, conducerea bolșevică a convocat Adunarea Constituantă, în Palatul „Tavriceski” din Petrograd și după o zi de dezbateri, aceasta a fost dizolvată.

Încă din vara anului 1917, lucrurile în Rusia au început să scape de sub controlul autorităților. În iulie 1917, bolșevicii, susținuți financiar de germani, au încercat să înlăture Guvernul Provizoriu, dar fără succes. Spre toamnă, situația pentru democrația rusă s-a înrăutățit. Sub influența agitatorilor bolșevici, ostașii armatei ruse nu se mai supuneau ordinelor comandanților lor, dimpotrivă, mulți din ei au fost arestați, anarhia devenise omniprezentă. Această stare de lucruri cuprinsese și Basarabia. În toamna anului 1917, la Chișinău, la inițiativa militarilor basarabeni din cadrul armatei ruse, a fost constituit un organ legislativ al provinciei, numit *Sfatul Țării*, președinte al căruia a fost ales Ion Inculeț. Pe data de 21 noiembrie 1917 a avut loc prima ședință a Parlamentului basarabean.

Una din primele probleme discutate de foarte multe ori a fost legitimitatea Sfatului Țării. Ținând cont de situația deosebită, creată în provincie, deputații în Sfatul Țării au fost trimiși de partidele politice, comunitățile naționale, asociațiile

² Iurie Colesnic, *Generația Unirii*, Chișinău, Edit. Museum, 2004, p. 233–234.

profesionale, de țărani, muncitori etc. Iată de ce, chiar din primele ședințe ale Parlamentului, unii deputați, în special, reprezentanții etnicilor minoritari, considerau că Legislativul moldovenesc este unul temporar, care va funcționa până la convocarea Adunării Constituante din Rusia și până la alegerea unui nou organ legislativ al Basarabiei pe baza votului universal, egal, direct și secret. La 1 decembrie 1917 Sfatul Țării a adoptat o Declarație în care, între altele, s-a menționat: „...Respectând principiul autodeterminării statale-naționale, [...] având scopul introducerii ordinii de stat și în numele consolidării cuceririlor Revoluției [se avea în vedere Revoluția din februarie 1917, cea care a abolit țarismul – *a.p.*], Basarabia, în virtutea trecutului ei istoric, de acum înainte se declară Republică Populară Moldovenească³, membru egal al Republicii Federative Democratice Ruse. De acum încolo, până la convocarea Adunării Populare a Basarabiei, alese pe baza votului universal, egal, direct și secret, în sistem proporțional, *puterea supremă în Republica Populară Moldovenească o reprezintă Sfatul Țării...*”⁴ [evidențiat cu majuscule în document – *n.n.*, *A.P.*]. La prima vedere, lucrurile păreau clare: până la stabilirea unor condiții normale pentru desfășurarea alegerilor în Sfatul Țării pe baza votului universal, egal, direct și secret, acest organ legislativ va conduce Basarabia. Mereu, însă, anumiți deputați [de ex., Nadejda Grinfeld, membră a Partidului Social-democrat Revoluționar din Rusia (*eseră*) și membră a Bundului] au pus la îndoială legitimitatea Sfatului Țării ca organ legislativ suprem al Basarabiei, nerecunoscându-l.

Legitimitatea Sfatului Țării a fost demonstrată de personalitățile politice basarabene ale timpului, pentru care constituirea organului legislativ suprem a fost o practică asemănătoare cu formarea instituțiilor similare în alte regiuni ale fostului Imperiu țarist. Astfel, membrul Sfatului Țării, Petre Cazacu, sublinia: „Privind organizarea și compunerea Sfatului Țării din punctul de vedere al strictei legalități, fără îndoială că el a fost un organ revoluționar, cum au fost și sunt încă toate instituțiile din fostul Imperiu Rus cu începere de la 2 martie 1917, când singura sursă a legitimității, voința împăratului, a dispărut și n-a fost înlocuită cu altă sursă legitimă, ci prin situații de fapt fără nici o legitimitate, sau cu una comună, expresia voinței poporului din locul și timpul dat”⁵. Autorul citat a adus exemple similare: Guvernul provizoriu din Rusia, Consiliul gubernial din Estonia, Rada din Ucraina, Tariba din Lituania. La cele menționate de Petre Cazacu am putea adăuga constituirea organelor de stat în Polonia, în Cehoslovacia și alte state. Divergențele apărute atunci, în 1917–1918, au continuat în timp, în istoriografie, creându-se curente de interpretări și opinii contradictorii, existente până în prezent. Astfel, istoriografia sovietică a prezentat Sfatul Țării ca o „organizație contrarevoluționară, creată de naționaliștii burghezi moldoveni cu ajutorul României regale pentru a

³ Așa e în document: *Moldavskaia Narodnaia Respublica* – Republica Populară Moldovenească. În alte cazuri, inclusiv în studiile autorilor contemporani se folosește sintagma Republica Democratică Moldovenească.

⁴ *Sfatul Țării. Documente...*, p. 179.

⁵ Petre Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru. 1812–1918*, Chișinău, Edit. Știința, 1992, p. 305.

lichida Sovietele [cu majusculă] și pentru a zădărnici biruința [victoria] revoluției socialiste în Basarabia”⁶. În viziunea istoricilor bolșevici, conducătorii Sfatului Țării erau „naționaliști burghezi, trădători ai cauzei poporului moldovenesc”⁷. Conform opiniei istoricilor sovietici, cauza poporului moldovenesc era victoria revoluției socialiste, iar elita Sfatului Țării a chemat în Basarabia forțele militare române, mai apoi a votat Unirea cu România, deci, „a trădat interesele moldovenilor”. În vol. 2 al *Istoriei RSS Moldovenești* (publicată în 1970, în capitolul II, autor – N. D. Roitman)⁸ Sfatul Țării a fost calificat drept „organ contrarevoluționar”, format din reprezentanți ai ofițerimii [ofițerii erau considerați „exploatați” ai muncii omului de către om, la chemarea bolșevicilor ofițerii au fost destituiți din posturile ocupate, o parte din ei – au fost arestați, o altă parte – împușcați; ostașii bolșevizați alegeau din rândurile lor căpetenii, pe care le urmau – *n.n.*, *A.P.* burgheziei, moșierilor și intelectualității burgheze, care aderaseră la ei”, organ „burghezo-naționalist, înființat contrar celor mai elementare revendicări democratice, drept organ „socialist”, care exprima, chipurile, voința și păsul maselor populare din Moldova”⁹. În 1984, istoricii sovietici D. I. Antoniuk, S. Ia. Afteniuk și A. S. Esaulenko au publicat o broșură de popularizare a istoriei Sfatului Țării, prezentându-l în mod nu doar denaturat, antiștiințific, ci și ironic. În opinia autorilor, Sfatul Țării a fost „înjghebat” de naționaliștii burghezi moldoveni. Ședința Sfatului Țării din 21 noiembrie 1917, – în viziunea istoricilor sovietici, – „a constituit începutul unui proces de trăncăneală al unui mănunchi de așa-ziși pretendenți de a hotărî soarta oamenilor muncii din ținut”¹⁰. Adresarea Sfatului Țării către basarabeni, în care s-a afirmat că acest organ legislativ constituie o putere cu drepturi depline în ținut, a fost calificată de autorii nominalizați ca fiind una „demagogică”. În același an a fost publicată monografia colectivă „Istoria RSS Moldovenești din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre”¹¹, redactor responsabil fiind V. I. Țaranov. Colectivul de autori a calificat Sfatul Țării ca fiind „un organ burghezo-moșieresc”, „impostor”, format din „ofițeri contrarevoluționari, naționaliști burghezi, moșieri și funcționari”¹². Așadar, istoriografia sovietică a considerat Sfatul Țării ca fiind un organ nelegitim, ce reprezenta moșierii și capitaliștii basarabeni și unde nu se regăseau țărani și proletariatul. Istoricii bolșevici au falsificat cu bună știință realitățile istorice: Sfatul Țării a fost, în fapt, constituit pe baza reprezentării tuturor păturilor sociale, a grupurilor etnice etc.

⁶ A. Esaulenko. „Sfatul Țării”, în vol. *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*, vol. 6. Chișinău, 1976, p. 320.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Istoria RSS Moldovenești*, vol. II, *De la Marea revoluție socialistă din Octombrie până în zilele noastre*, Chișinău, Edit. Cartea Moldovenească, 1970, p. 92.

⁹ *Ibidem*, p. 50.

¹⁰ D. I. Antoniuk, S. Ia. Afteniuk, A. S. Esaulenko. „Sfatul țării” – organ antipopular, Chișinău, Edit. Cartea moldovenească, 1984, p. 57.

¹¹ *Istoria RSS Moldovenești din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Chișinău, Edit. Știința, 1984.

¹² *Ibidem*, p. 273.

Istoricii care au pus la îndoială caracterul legitim al Sfatului Țării, ca organ de stat și ca exponent al voinței populare, au invocat mereu drept argument faptul că nu ar fi fost reprezentativ, deoarece la alegerea lui nu a participat direct populația cu drept de vot a Basarabiei. Astfel, autorii volumului „Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre”¹³ (coordonator – Vladimir Țaranov), apărut de sub tipar la șase ani de la proclamarea Independenței de Stat a Republicii Moldova, consideră cum că „decizia de a nu organiza alegeri generale pentru Sfatul Țării a fost condiționată de teama conducătorilor congresului, că vor putea obține o componentă nedorită”¹⁴.

Referindu-se la opinia greșită cum că Sfatul Țării ar fi fost un organ nereprezentativ, Ion Țurcanu, editorul *Proceselor verbale ale Sfatului Țării*, în *Studiul introductiv* are un compartiment, numit „Legitimitatea Sfatului Țării”¹⁵, în care scrie că „acesta este un argument fals sub două aspecte principiale. În primul rând, în condițiile revoluției și ale războiului, precum și ale anarhiei provocate de acestea, alegerile la care ar fi putut participa toată populația corespunzătoare nu erau cu puțință, fapt demonstrat, între altele, și de eșecul parțial al alegerilor în Adunarea Constituantă a Rusiei”¹⁶. Ion Țurcanu amintește criticilor pro-sovietici și pro-ruși că organele puterii bolșevice nu au fost alese de nimeni, și că în Rusia din acel timp „un adevărat scrutin electoral, unul democratic, era de neconceput”¹⁷. Spre deosebire de alte cazuri, când legitimitatea noii puteri era asigurată de forța armelor (revoluțiile burgheze din Occident), Sfatul Țării nu dispunea de forțe militare. Iată de ce, singura lui forță reală, și Ion Țurcanu remarcă că acesta e al doilea aspect principal, a fost avantajul de a se constitui pe cele mai largi baze democratice care erau posibile în acel moment istoric destul de complicat. Congresul militarilor moldoveni, subliniază autorul citat, a înființat un Birou de organizare a Sfatului Țării din 44 (45) persoane, care a trimis invitații la un număr foarte mare de formațiuni politice, militare, profesionale, culturale, tuturor minorităților etnice, dumelor, zemstvelor etc. pentru a-și delega reprezentanții lor în viitorul Parlament basarabean. „Nu a existat partid, scrie Ion Țurcanu, instituție sau organizație de orice fel, categorie socială, etnică etc., care ar fi solicitat să fie reprezentate în Sfatul Țării și a căror cerere să nu fi fost satisfăcută”¹⁸. Autorul citat scrie în subsolul paginii că în fondul de arhivă a Sfatului Țării există un dosar special cu foarte multe decizii ale organelor locale ale puterii și ale diferitor organizații obștești și profesionale privind delegarea în Parlament a reprezen-

¹³ *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Chișinău, 1997.

¹⁴ *Ibidem*, p. 157. Cartea a fost reeditată în 2015: *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre* (ediția a treia, revăzută și completată), Chișinău, S.n., 2015, p. 224.

¹⁵ Ion Țurcanu. *Între sublim și tragic. Sfatul Țării în documentele sale fundamentale*, în vol. *Sfatul țării: Documente. Procesele verbale ale ședințelor în plen*, Chișinău, Edit. Știința, 2016, p. 6–11.

¹⁶ *Ibidem*, p. 6.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

tanților acestora. Sfatul Țării, deși considerat „socialist” și „revoluționar”, altfel spus, orientat împotriva marilor proprietari funciari, totuși a acceptat un reprezentant al acestor, P. Sinadino. În plus, formațiuni militare bolșevice de pe teritoriul Basarabiei, și-au trimis delegații lor în Sfatul Țării. Ion Țurcanu insistă asupra activității Comisiei de validare a Sfatului Țării, în fruntea căreia era N. N. Bosie-Codreanu – „unul din cei mai instruiți deputați și care va rămâne în această funcție până la sfârșitul activității Parlamentului”¹⁹. I. Țurcanu scrie că problema privind reprezentativitatea Sfatului Țării, așa cum se prezintă ea în procesele-verbale ale ședințelor legislativului, relevă cât se poate de clar că acesta avea statut de Parlament în sensul propriu al cuvântului, de vreme ce, prin modalitatea de constituire a componenței sale, el reflecta tot spectrul politic, social și etnic al Basarabiei... „Problema cea mare a Sfatului Țării, subliniază autorul citat, nu a fost legitimitatea sa, care nu poate fi pusă la îndoială, ci faptul că a apărut și a trebuit să activeze, așa cum s-a spus atunci de multe ori, „într-un moment îngrozitor”, în care Basarabia, la fel ca întreg imperiul din care făcuse parte până atunci, se afla pe muchia prăpastiei”²⁰.

Așadar, Sfatul Țării a fost un organ legitim, o instituție de stat de cel mai înalt nivel, demonstrat prin problemele pe care le-a soluționat, prin statutul deputatului, care avea o poziție superioară în comparație cu alte funcții și responsabilități pe potrivă.

Un alt subiect discutat mereu în ședințele Sfatului Țării a fost cel identitar. Chiar în prima ședință a Sfatului Țării, toți vorbitorii au pledat pentru egalitatea în drepturi a etniilor, cu anumite nuanțe, dar esența era aceeași. Președintele Sfatului Țării Ion Incluleț a spus că în Basarabia „drepturile minorităților naționale trebuie să fie garantate; în Basarabia liberă nu va fi loc pentru națiuni-stat [în limba rusă „*ne doljno bîti mesta derjavnîm națiam*”, *derjava* înseamnă „putere”, „stat”]²¹. Primarul Chișinăului Karol Schmidt, în schimb, a declarat că, speră ca „Sfatul Țării să nu uite marile cuceriri ale Revoluției [ruse, din februarie 1917 – *n.n., A.P.*], și că toate națiunile sunt *derjavnî*”²², adică națiuni-stat. Ceea ce înseamnă că moldovenii ca „națiune” vor fi egali cu celelalte națiuni din Federația Rusă. Reprezentantul Partidului Național Moldovenesc (Bolgrad), Ion Pelivan a avut un discurs deosebit. Deschiderea lucrărilor Sfatului Țării, a spus el, constituie cea mai importantă zi a poporului moldovenesc. Poporul care a fost sortit dispariției, astăzi renaște. I. Pelivan a făcut o scurtă prezentare a istoriei noastre, spunând că în 1812 noi am fost ruși de Moldova și uniți la Statul Rus. Așa a fost întotdeauna în trecut: când s-au bătut între cei doi mari tâlhari devastatori – rușii și turcii – întotdeauna au suferit moldovenii. Așa a fost și în 1812, când Basarabia a fost ruptă de la trupul României pentru a fi dată țarului rus. Ion Pelivan a vorbit despre situația Moldovei, aflate sub protectoratul otoman și despre situația sub regimul țarist, demonstrând că sub turci, după ce plăteau 10% moldovenii erau liberi (vorbeau limba lor,

¹⁹ *Ibidem*, p. 7.

²⁰ *Ibidem*, p. 8-9.

²¹ *Sfatul Țării. Documente...*, p. 104.

²² *Ibidem*, p. 106.

frecventau bisericile etc.) „Turcii ne jecmăneau, dar nu se băgau cu cizmele murdare în sufletul nostru”²³ (au urmat aplauze). Altfel spus, Ion Pelivan a prezentat un discurs naționalist patriotic, demonstrând că moldovenii sunt, de fapt, români. Ceilalți minoritari: evreii, Eigher, președintele Partidului socialist unit al evreilor, a citit o declarație în limba rusă, apoi, același text în ebraică (în text – evreiască), a salutat formarea Sfatului Țării și a pledat pentru „autonomie națională personală”²⁴. Drept bază pentru această autonomie se cerea a fi recunoscută comunitatea evreilor și numitul de el Seim, dovadă că evreii erau veniți din Polonia. În opinia oratorului, acest numit „seim” urma să se preocupe de dezvoltarea culturii evreiești, de colonizare și de emigrarea evreilor, de statistica evreilor etc. Au vorbit deputați din partea bulgaro-găgăuzilor, a ucrainenilor, a grecilor (Sinadino) etc. Totuși, deputații moldoveni din Sfatul Țării au demonstrat de nenumărate ori, când mai deschis, când mai camuflat, că sunt români. Astfel, la deschiderea ședințelor Sfatului Țării corul condus de Mihail Berezovschi a cântat imnul „Deșteaptă-te, Române”. Deputații au salutat cuvântarea redactorului ziarului românesc [așa e scris în Procesul verbal – *n.n., A.P.*] „Ardealul”, Onisifor Ghibu. Venirea lui la tribună a fost salutăată de deputați în picioare, cu aplauze îndelungate, apoi discursul a fost întrerupt de aplauze²⁵.

Procesele verbale ale ședințelor Sfatului Țării demonstrează că deputații minoritarilor etnici au cerut mereu anumite avantaje pentru ei, s-au pronunțat împotriva denumirii Republicii Democratice Moldovenești, considerând că denumirea dezavantajează grupurile etnice, insistând asupra denumirii de Republica Basarabia.

O altă mare problemă, cu care s-au confruntat deputații Sfatului Țării a fost cea a asigurării ordinii publice, a securității oamenilor și proprietăților acestora. Soldații din armata rusă, sub influența agitatorilor bolșevici, au comis crime, au devastat gospodăriile oamenilor, au instigat țăranii să pună stăpânire pe proprietățile numiților de bolșevici „exploatați” etc. De foarte multe ori situația din județele de nord și de sud ale Basarabiei a fost discutată în ședințele plenare. Atât deputații din Sfatul Țării, cât și membrii Guvernului RDM (B) – Consiliului Directorilor Generali, au constatat că forțele militare de care dispuneau erau prea puține și nu puteau face față cerințelor. Iată de ce, în pofida protestelor unor deputați minoritari, majoritatea membrilor Sfatului Țării a luat decizia de a se adresa României pentru a acorda ajutor, inclusiv militar, pentru a opri anarhia, dezordinile și a asigura liniștea în Basarabia. În ședința Sfatului Țării din 27 martie 1918 a fost discutată problema Unirii Basarabiei cu Patria-mamă România și rezolvată pozitiv cu 86 de voturi „pentru”, 3 – împotriva, 36 abțineri; 13 deputați au lipsit²⁶. A fost o decizie corectă care a avut efecte pozitive imediate, dar și de lungă durată.

²³ *Ibidem*, p. 112.

²⁴ *Ibidem*, p. 114.

²⁵ *Ibidem*, p. 116.

²⁶ *Ibidem*, p. 561.